

III. A község története a legrégebb időktől 1945-ig

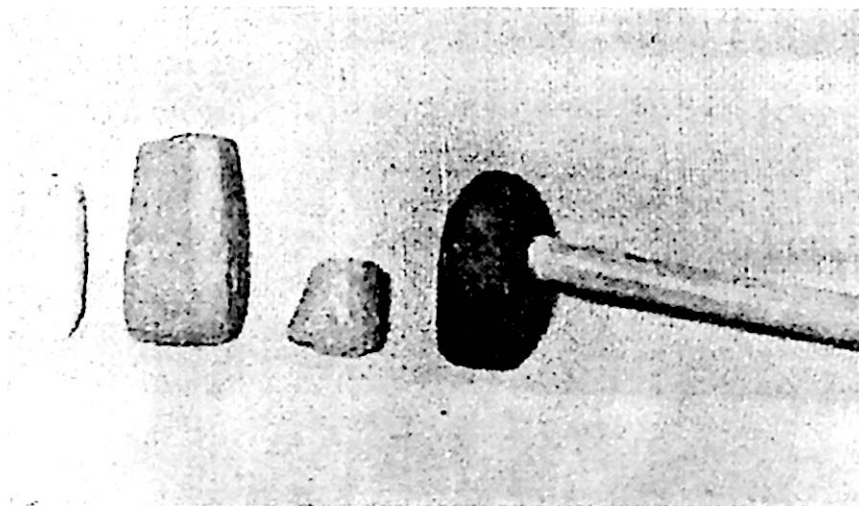
III.1. A leletek alapján

A község területén már az ókortól kezdve emberi települések voltak. A különböző korok és kultúrák maradványait megőrizték a talajrétegek, és ezek szántáskor, vagy egy-egy épület alapozásakor előkerülnek. Ily módon a múltban és a jelenben is számos leletre bukkantak.

A kőkorszak emberének jelenlétét igazolják a pattintott kőszerszámok (szilex kések), amelyeket Panit területén találtak a Kenderes kert környékén. Ezekből az iskola történelmi gyűjteményében található néhány példány.

A csiszolt kőkorszak emberétől reánk maradt néhány kőbalta, melyek közül kettő nincs átlyukasztva, egy pedig át van fúrva a nyél beillesztése végett. Az átfúrtat az új iskola alapozásakor találták, 1976-ban. A kőbaltákat az iskola múzeuma őrzi. Ezek azt bizonyítják, hogy a csiszolt kőkorszak embere is végig itt tartózkodott a község területén.

Hogy a terület lakott volt végig a fémkorszakban is, bizonyítja egy bronzvéső, amelyet a Hidegkút nevű határszélben találtak.

A csiszolt kőkorszak embereinek eszközei

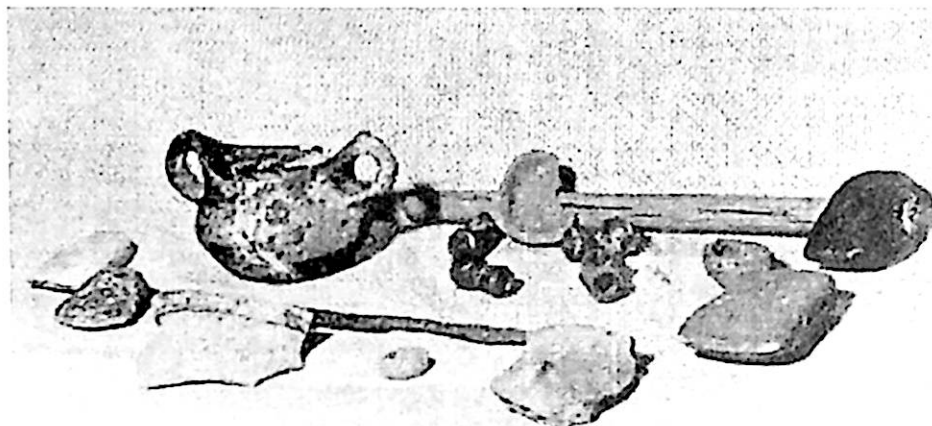
A vaskorszak leletei közül jelentősebb egy lándzsahegy, nyílhegyek és számos égetett fekete kerámiaedények ép állapotban, vagy törött darabok, amelyeket a község különböző részein találtak.

Jelentősebb leletek kerültek elő 1976-ban az új iskola építésekor, az alap kiásásakor, amikor egy késő vaskorszaki sír

Mezőpanit – monográfia

került elő csont- és edénymaradványokkal. A marosvásárhelyi történelmi múzeum szakmegállapítása alapján Hallstatt-i kultúrához tartozik. (A maradványok a múzeumban maradtak.)

Csittszentivány területén 1980 telén csatornázási munkálatok alkalmával kerültek elő hasonló leletek, amelyeket szintén a marosvásárhelyi múzeumba vittek, de amelyek felől választ nem kaptunk.

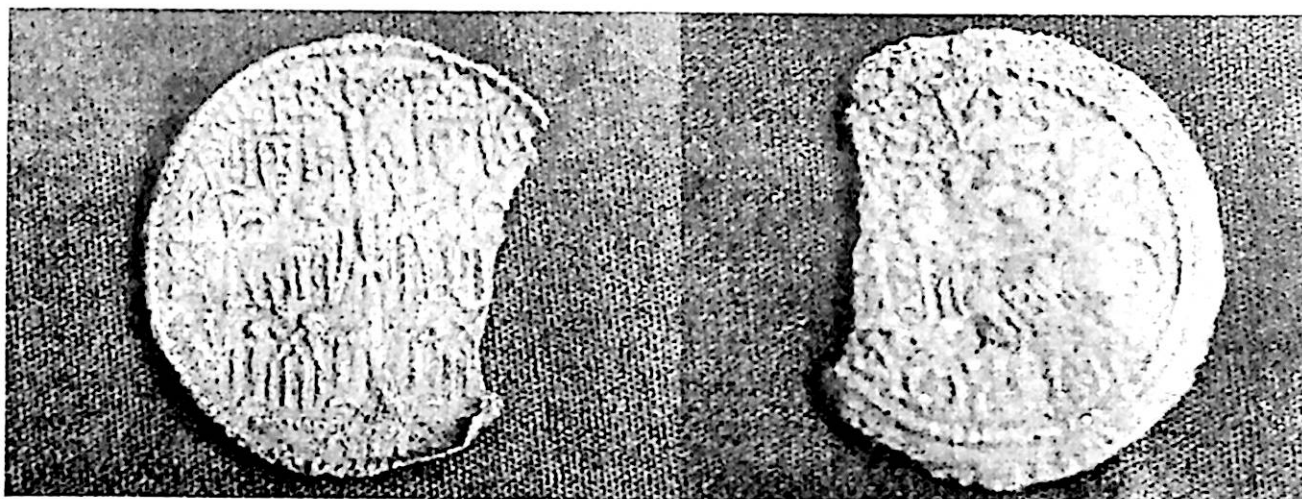

Különböző korok eszközei az iskola múzeumból

Panit területe lakott volt a népvándorlás korában is. Ilyen jellegű edényeket és töredékeket talált a hidegkúti határreszen Sikó Dániel, a Nyáros alján pedig Várad Albert református lelkész. Ugyancsak ebből az időből származó ezüst karperecet talált szántás közben

Gál Sándor a Harcsa erdő alján. A karperec további sorsa nem ismeretes, de a cserépedényeket megőrizték a második világháború végéig, amikor is a csendőrök összetörték, és a darabjait szétdobálták.

A terület lakott volt végig a középkorban is. 1954-ben az alszegben Nagy János (Bori) kútásás közben két rézpénzt talált; az egyiket – részben csorbult – fia felhozta az iskolába. Erről állapítottuk meg, hogy az 1163 január 14-től 1163 június 19-ig a magyar trónon uralkodó IV. István rézpénze, melynek hasonmása a Magyar Nemzeti Múzeumban található. Erről a rövid

IV. István rézpénze

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

uralkodásról tudnunk kell, hogy IV. István az 1162-ben elhunyt II. Géza testvére volt, aki bizánci segítséggel végig ármánykodott a trónért. Bátyja halála után mégsem őt, hanem a másik testvért, Lászlót koronázzák meg, aki 1163 január 14-én hirtelen elhunyt, s őt követhette a trónon IV. István. A trónt követelte II. Géza törvényes fia, III. István is, akinek seregei a székesfehérvári csatában legyőzik IV. István csapatait, aki kénytelen ismét görög földre menekülni. E rövid uralkodás alatt verette ezeket a pénzerméket, amelyek feltételezhetően a seregében harcoló panitiak által kerültek a község területére.

A paniti határ különböző részein, ahogy azt a cserép- és téglamaradványok bizonyítják, több település volt. Így a mai Panittól északnyugati irányban van az Östér (Eöstér) nevű határrész, ahol a hagyomány szerint az első település volt. Itt cserépdarabok, téglák kerültek a felszínre, amelyekről azt mondják, hogy a hajdani templom maradványai. A legnagyobb település a falu mai területén volt, mely kb. magába foglalta a mai Tyúkszó utcát, a templom körüli részt és a Nagy utcának a Kapitánykertig terjedő részét. A második település az Östér területe (Hidegkúti rész) volt. A harmadik település az Agyagos alatt foglalt helyet, melynek nyomai még ma is fellelhetők.

E három településen kívül több határrészen elszórt tanyák is voltak. Egy idő után az utóbbi két települést elhagyták a lakosok, betelepedtek a község mai területére. Hogy ez a lépés milyen indokkal történt, ma már nem ismeretes; feltételezhető, hogy gazdasági okokból, mivel a kis terület, amit egy-egy település elfoglalt, nem tudta biztosítani a lakosok élelmezését, de az is lehet, hogy védelmi okokból, vagy csak egyszerűen arra gondoltak, hogy összefogva jobb életfeltételeket tudnak maguknak biztosítani, s jobban ellen tudnak állni a hatalomnak és a földesúri nyomásnak. Így alakult ki lassan a falu mai képe.

A falu kiterjedését 1918 előtt nagymértékben akadályozta a nemesi birtok, amely a falu mindkét végén nagy kiterjedésű területekkel rendelkezett.

III.2. Íratlan emlékek, amelyeket a szájhagyomány tart nyilván

A község mai lakóinak eredetéről írásos emlék nincsen. A hagyomány szerint Háromszékről telepedtek erre a területre (talán Kézdiszentlélekről), melyet a harcban tanúsított vitézségükért kaptak. Ezt látszik igazolni számos határnév s a hozzá fűződő szájhagyomány.

Így például, a falu nyugati felén lévő terület, amely a közelmúltban disznólegelő volt, a "Lókötő-hely" nevet viseli. Úgy tartják, hogy az ide

Mezőpanit – monográfia

---

telepedett székely vitézek ide kötötték ki a lovaikat legelni, a faluhoz közel, hogy kéznél legyenek, ha a szükség úgy kívánja. Úgyszintén, a temető alatt, a falunak az Újlaki Domokostól Czoppány Péterig terjedő részét "Kapitány kert"-nek nevezték. Nevét onnan kapta, hogy az ide telepedett székelyek kapitánya lakott a telken.

A hagyomány szerint a tatárok egyik betörésének útvonala a Hidegkúton, a Nagyverem alján és a Nagypáván haladt keresztül, de elkerülte a Panit, Bergenye és Bánd közötti dombot, amelyet sűrű erdő borított. Ebben az erdőben húzódott meg éppen Panit lakossága a fent említett falvakéval egyetemben, s így megmenekültek a tatár rabságtól. A szerencsés megmenekülés emlékére a dombot Isten dombjának nevezték el, s hívják a mai napig, mivel az Isteni gondviselés mentette meg a falvak népét.

Ugyancsak a hagyomány szerint Szent László, a magyarok királya, aki több alkalommal hadakozott a betörő kunok ellen, egy útja alkalmával ezen a vidéken is megfordult, és a mostani Koncz rétjén lovát annál a kútnál itatta meg, melynek helye még ma is látszik az országút mellett, a rét szélében. Azóta is ezt a helyet Szent László kútjának nevezik.

A falu mellett keletre a Lyuktető csúcs emelkedik. Ennek egyik pontját Kápolnának nevezik. Nevét onnan kapta, hogy itt régen egy kápolna állott, melyet 1750-ben Macskássy Krisztina hosszasszói földbirtokosnő építtetett. (Egy körülbelül 50m² területen még ma is tégladarabokat lehet találni, amiből következtetni lehet egy 4x4 m-es kápolna léte.) A hagyomány szerint a kápolnát egy alagút kötötte össze az udvarral, amely az oltványerdő alatt húzódott, és ezen az alagúton a kastélyból fel lehetett járni a kápolnába. Valószínű, hogy valamikor ennek nyílása látszódnak sokáig, és innen kapta a domb a Lyuktető nevet. Ma már ebből semmi sem látható.

Ugyancsak sokszor emlegetnek egy másik alagutat, amely az Östéren lévő hajdani templomot kötötte össze a bándi tetővel, amelyen el tudott menekülni a templomba szorult lakosság, ha a templomot megostromolta, vagy felgyújtotta az ellenség.

Panit felső végénél a völgy kétfelé ágazik, a nyugati völgyet Banczának nevezik. A hagyomány szerint itt egy török telepedett le, akit Bonczának hívtak, s így lett idővel a völgy neve Bancza.

Panit délnyugati részén van az Agyagos tető, melynek északi oldalát Borsfűnek hívják. A monda szerint itt "borsfa bokrok tenyésztek vadon", melyeket egy paniti lakos hozott Törökországból, és ültetett el a Tyúkszó erdő alsó sarka irányában, a legelő oldalába. A bors az éghajlat miatt nem ért be, de a fájából a panitiak jó pipaszárákat tudtak készíteni.

Panit északkeleti felén hirtelen emelkedik, közvetlenül a falu fölé a Sikó-hegy. A hagyomány szerint ezt a területet a Háromszékből ide telepedett Sikó család kapta a harcokban tanúsított vitézsége elismeréséül. Mivel a hegytetőről be lehet látni az egész falut, ezért minden évben, új esztendő beköszöntésekor, a fiatalok itt egy nagy tüzet gyújtanak. Valószínű, hogy a

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

szokás abból az időből származik, amikor az ellenség közeledtét a kigyulladt és fellángoló őrüzek jelezték a falu lakóinak.

III.3. A falu nevével kapcsolatos írásos emlékek

Mezőpanit megnevezése az idők folyamán több kisebb eltérést, változást mutat, de a névképzést végig azonosítani lehet.

Orbán Balázs a Székelyföld leírása c. művében úgy említi, hogy Panitot első alkalommal az 1332-es pápai dézsmát szolgáltató falvak névsorában találta meg, ahol Pambus néven volt feljegyezve.

A Teleki Kódex első kötete 53. lapján egy 1431 dec. 13-án történt feljegyzés Panijth néven említi.

Az 1968-ban kiadott Erdélyi Történelmi Helységnév Szótár második kötetének 30. lapján Panit község nevének további alakulását a következőképpen adja:

1505 Panith
1567 Panijt
1733 Penyed
1760 Panit
1835 Peneth
1850 Panat
1854 Panit

A fentiekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy Mezőpanit neve már jóval 1848 előtt tisztán és elvitathatatlanul ebben a formában volt ismeretes, mert egy 1848 szept. 12-én Marosvásárhely Cs. K. Város commandánsa által a falus bírónak küldött rendelkezésében tisztán írja: **“Mező Paniti Falusi Bíró!”**

Az 1567-ből származó pápai nyilvántartás szerint Panit 10 kapuval szerepel, míg Bánd 15-tel, Bergenye pedig 5-tel.

A feljegyzésekben a Panit községhez tartozó falvak is szerepelnek:

1333 Székelykövesd	Keowesdh
Harczó	Hudzow
Csittszentivány	Siván Sanctus Johannes
1334 Bergenye	Borgenye
1442 Csittszentivány	Csittszentiván néven.

A falvak neveinek egyes változatai származhatnak elírásokból is, amit esetleg nem magyar anyanyelvű feljegyzők végeztek, s így nem voltak tisztában a magyar írás sajátosságaival.

III.4. A falu népességének összetétele és létszámának alakulása a II. világháború végéig

A panitiak háromszéki eredetét igazolja a mai napig fennmaradt népviselet, amelyhez hasonló csak Háromszéken található. Ugyanakkor a Székely Birtokosság tulajdonában lévő területek közös művelésének megszervezése szintén háromszéki mintájú, bizonyítva azt, hogy a panitiak gazdasági és társadalmi életüket a régi, megszokott formák szerint alakították ki.

A panitiaknak a Székelyföld északnyugati részére való betelepülése jóval az első írásos említés előtt történhetett, a XI. vagy legkésőbb a XII. sz. folyamán. Erre utalhat a Szent László királlyal kapcsolatos szájhagyomány és a XII. sz. közepe tájáról származó IV. István pénzérme. A földterületek ekkor még köztulajdonban voltak, és a szántók, legelők, erdők használata a nemzetségi normáknak megfelelően, közösen történt. Így, az akkori társadalmat szabad székelyek képezték, és vezetőiket a közösség akarata emelte tisztségükbe.

Idővel, a nagy terület könnyebb igazgatása végett osztották fel kisebb adminisztrációs egységekre, s születtek meg a székely székek. Panit község és lakossága a Marosszék részét képezte, feladatául lévén adva a szék védelme a támadások ellen, és nem utolsósorban, Marosvásárhely védelme, ha a szükség úgy kívánta.

A XIII. sz. folyamán megkezdődött a feudális viszonyok kialakulása és megerősödése, s ezzel párhuzamosan az egységes székely társadalom, a szabad székelység rétegződésének folyamata is. Ezt a folyamatot nagymértékben elősegítette a székelység által betöltött katonai szerep. A székelységet a keleti gyepük védelme mellett mindinkább bevonták az általános katonai rendszerbe, erejükre számított a központi hatalom. Ezáltal lehetővé vált, hogy egyes katonai vezetők kiváltságokat élvezzenek, hadi sikerek esetén szolgálataikat a központi hatalom földterületekkel és nemesi címekkel jutalmazza. Ezeket a területeket utódaik is örökölték és megtartották mindaddig, míg valamilyen ok miatt nem lettek kegyvesztettek. Így alakult ki a főemberek rendje.

Az 1400-as évek elején jelenik meg, mint társadalmi kategória, a lófő székelység, akik a könnyűlovasságot képezték a hadseregben, s akik külön előjogokat élveztek. Földterületeket kaptak, azokat utódaik egy meghatározott szabályzat szerint örökölték, de ennek ellenében kötelesek voltak saját lóval és fegyverzettel, később két lóval, hadba vonulni mihelyt ezt meghirdették a száldobosok jelzőtüzek gyújtásával, vagy a véres kard végighordozásával.

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

Ezen kívül, feltehetően kisebb mértékben, más földszerzési lehetőségek is voltak. Például az erdő- és bozótirtások, mocsaras, lápos területek lecsapolása, terméketlen területek feljavítása és egyebek, amelyek feljogosították a végrehajtó személyeket vagy családokat, hogy az illető területeket saját használatukba vegyék.

A földtulajdonosok mellett lassan kialakult a köz- vagy szabad székelyek rendje, akik katonakötelesek voltak, s akik a hadban gyalogosi minőségben vettek részt. Belőlük alakult ki a XV.-XVI. sz.-ban a gyalogpuskások hada. Ezek a szabad székelyek egy része akár a földtulajdonosok földjén laktak, akár nem, nem voltak jobbágysorba süllyedtek és rendelkeztek a szabad költözködés jogával. Mindenképpen ez a társadalmi kategória az általános elszegényedés során oda süllyedt, hogy egy részük már katonáskodni sem tudott, és előállt az a veszély, hogy jobbágysorba süllyednek. Ezt a hatalom nem akarta, s hogy megőrizze a székelység nagy katonai erőtartalmait, megakadályozta, hogy a földtulajdonosok kiszolgáltatottjaivá váljanak.

Hunyadi János, Magyarország kormányzója (1446-1453), védnöksége alá vette a szabad székelyeket, hogy ne jussanak a földesurak kénye-kedvére.

Az 1545.-i marosvásárhelyi diéta előírta, hogy a székek törvénykezéseinek ülnökeit kétharmad részben a szabad székelyek soraiból válasszák.

Hunyadi Mátyás, Magyarország királya (1458-1490), a megnövekedett török veszély közepette védelmébe vette a székelység középrétegét, s összeírást rendelt el, külön listákon a lófőket és külön a gyalogosokat, s szigorúan megtiltotta, hogy a nemesek önhatalmúlag megváltoztassák azokat. Ugyanakkor felhatalmazta a katonai rendet, hogy elkobozhassák a nemesek teljes vagyonát, ha kényszeríteni próbálják a középrétegeket a saját céljaik érdekében. Sajnos, hogy itt is a védelem alól már kiestek a leszegényedett székely rétegek, akik a katonáskodás terheit nem tudták viselni.

Mátyás halála után a vezető rétegek még jobban eltávolodtak a székely középrétegektől, és feudális urakká váltak, a szegény szabadok pedig részben jobbágysorba süllyedtek.

A székely társadalomnak ezt a megoszlását használta fel a bécsi udvar, hogy az erdélyi központi hatalmat meggyengítse, lázadásra bírva a szabad székelyeket, akiknek kiváltságaik visszaállítását ígérte.

Így 1562-ben kitört a székelyek lázadása János Zsigmond erdélyi fejedelem és a Habsburg-párti nemesek ellen, amelyen valószínűleg a panitiak is részt vettek. A marosvásárhelyi Borsos Sebestyén krónikája szerint a felkelt székelyeket levertek, két vezetőjüket, Nagy Józsefet és Gyepesi Ambrust, az 1562 jún. 20-án tartott diéta határozata alapján, karóba húzták, másokat pedig Görgény és Gyalu várába fogságba vetették. A megtorlás azonban nemcsak ennyiből állott. A fejedelem segesvári határozata mentesítette a nemeseket és lófőket az adófizetés alól (de az azonnali hadbaszállásra saját lóval és mindennemű felszereléssel továbbra is kötelezte őket). Ugyanakkor elvett a

Mezőpanit – monográfia

---

szabad székelyektől minden előjogot, a fejedelem jobbágyainak minősítette őket, és megadózott minden kaput 25 dénárral Segesvár építéséhez.

Ebben az időben Panit 10 kapuval szerepel, amely fogalom, mint adózási egység, még a mai napig is vitatott, mert egyesek szerint 4-6 családot, mások szerint 10 családot jelentett egy kapu.

Az 1600-as évek nagy változásokat hoztak a székelység életében. Mihály vajda után a Básta György seregében találjuk őket, aki elrendelte a székelyek összeírását és az eskütételt a császárnak.

A Marosvásárhelyen 1602-ben tartott összeíráson **18 paniti teszi le az esküt a császár képviselői előtt, nevezetesen:**

Nagy Mihály és Janczi Mihály lófők;

Csontos János, Nagy György és Nagy Albert gyalogpuskások;

Illyési György, Drági Balázs, Kiss Péter, Szabó Márton, Hajdú Máté, Barta András, Sikó Pál, Pázsit Gergely, Gál Márton, Sala István, Osvát Mihály, Pázsit Antal és Kálmán János közrendű szabad székelyek.

1603-ban csak **15 szabad székely** szerepel az eskütevők névsorában:

Illyési György, Drági Balázs, Kiss Péter, Szabó Márton, Hajdú Mátyás, Pázsit György, Sala Péter, Kálmán János, Gál Márton, Barta András, Sikó Pál és Bálint Antal.

A fentiekből kitűnik, hogy a második eskütételen több olyan nevű is szerepel, aki az első évben is felesküdték, valamint az, hogy Panit lakóinak létszáma arányában igen kevés az eskütevő, nagy volt azok száma, akik kihúzták magukat az eskütétel alól.

Az 1614-ben tartott összeírás alkalmával a paniti családok helyzete a következő:

Szabadok összesen	33	ebből
lófő	3	
gyalogos		22
közrendű székely	8	
Jobbágyok összesen	6	ebből
régi	1	
külső (vármegyén kívüli)	5	
Zsellérek összesen	27	

Tehát az. összcsalád-létszám 66, akiknek fele szabad és fele kiszolgáltatót.

A három lófő neve: Nagy Albert, Drág András, Oszfáni Mihály.

I. Rákóczi György 1636-ban elrendelte az új összeírást, amelyben Paniton öt lófő szerepel: Nagy Albert, Nagy Mihály, Nagy György, Nagy András és még egy Nagy György.

A **gyalogpuskások** külön társadalmi csoportot képeztek és 33%-át tették ki a népességnek. Jellemző, hogy ez a csoport mindinkább összeolvadt a szabad székelyekkel, mert alig van köztük gazdasági különbség.

A község története a legrégibb időktől 1945-ig

A jobbágyok esetében külön tüntették fel a régi, vagyis a helybelieket, ez esetben Dobos Pál, aki Penyeffi Dorka jobbágya. A többi öt jobbágy külső, vagyis máshonnan származó: Oláh Miklós, Teneffi Varga Mihály, Kovács Gergely, Nagy Oláh István és Kis Oláh István.

A zsellérek neve után feltüntették, hogy hol laktak: valakinek a házában, vagy a közös földeken földbe vájt kalibákban. Oláh László, aki csordapásztor, például a faluházában lakott.

I. Rákóczi György uralkodása alatt némileg javult a székelyek helyzete, mert a közvetlen örökös nélkül elhalt családok birtokait nem vették el, hanem meghagyták az elhalt mindkét ági rokonságának, hogy a katonáskodás terheit könnyebben elviselhessék. A fejedelem által 1636-ban elrendelt összeírásban Paniton

hadköteles	24	amiből
lófő	5	
gyalogos	11	
új hadköteles	8	

Az öt lófő Nagy Albert, Nagy Mihály, Nagy György, Nagy András és Nagy György, mint 1614-ben. Megjegyzendő, hogy a hadkötelesek száma 9-cel kevesebb, mint az előző összeírás alkalmával.

Az 1647-i Marosszentkirályon rendezett lustra (katonai szemle) alkalmával, Panitról 22 hadkötelest írnak össze.

A következő években a lófők száma megnövekedik, mert II. Rákóczi György fejedelem 1656 június 28-án a Ploiești-i táborban kiadott rendelete alapján, a Csontos György hadnagysága alatt szolgáló paniti puskásokat a havasalföldi hadjáratban tanúsított vitézségükért lófőkké tette, azzal a feltétellel, hogy az ezután következő hadjáratokban is részt vegyenek. Az új lófők: Gál János, Fejér János, Demián György, Székely Gáspár, Salak György, Pete Balázs, Sikó András, Fábrián Ferenc, Sikó János és Nagy István.

Az 1685-ös esztendőben ismét eskütételre hívja I. Lipót császár a székelyeket, amelyre Panitról 24 személy jelentkezik: Izsák János, Pete Ferenc, Drági Mihály, Demén Márton, Makai Ferenc, Nagy János, Barta Lőrinc, Czegő Mihály, Filep Péter, Péntek Márton, Mátyás Márton, Csillag György, Patakfalvi János, Erős Máté, Borbély György, Demén Gáspár, Zöld István, Barta András, László István, Sikó Mihály, Bodó György, Nagy István, Somafái István, Asztalos János.

Ebben a névsorban, a Nagy-ok mellett, már sok, ma is ismert paniti név szerepel.

Apaffi Mihály erdélyi fejedelem halála után, 1690-ben az erdélyi fejedelemség önállósága hamarosan megszűnik. Az osztrák uralom mindinkább megerősíti pozícióit. A fontosabb várakba osztrák katonaság fészkel be magát, főleg a szász várakban jelentős osztrák katonai erő összpontosul.

1703-ban kitör a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc, amely zászlajára a "Hazáért és szabadságért" jelszót tűzte. A székelyek nagy

Mezőpanit – monográfia

---

számban vettek részt az erdélyi hadjáratban, de hogy Panitról kik lehettek, erről írásos emlék nem maradt.

A gr. Teleki Mihály naplójában viszont fel lett jegyezve, hogy a fejedelem útja az erdélyi beiktatásra 1707 április 5-én Paniton keresztül vezetett Marosvásárhelyre, amikor is a Szurdokon is áthaladt, ahol a lovát a tetőn lévő forrásból megittatta.

A II. Rákóczi Ferenc vezette felkelés bukása után 1711-ben megkötötték a szatmári békét, és ezután nagyot változott a székelység helyzete. Habár a Lipóti Diploma elismerte a székelység jogait 1691-ben, a békekötés után ezt semmibe vették. A székely nemességen kívül gyakorlatilag mindenki adózó polgár lett, s a lófők és talpasok már nem voltak kötelesek katonáskodni. Az adókat szigorúan kirótták és behajtották.

A maroszéki 1722-ben összeírt adózók sorában jelenik meg első ízben az **armalist** megnevezés, amely magába foglalta azokat, akiknek volt nemesi levelük, de mégis adókötelesek voltak (ezek voltak az egytelkes nemesek, akiknek nem volt két örökös jobbágyuk).

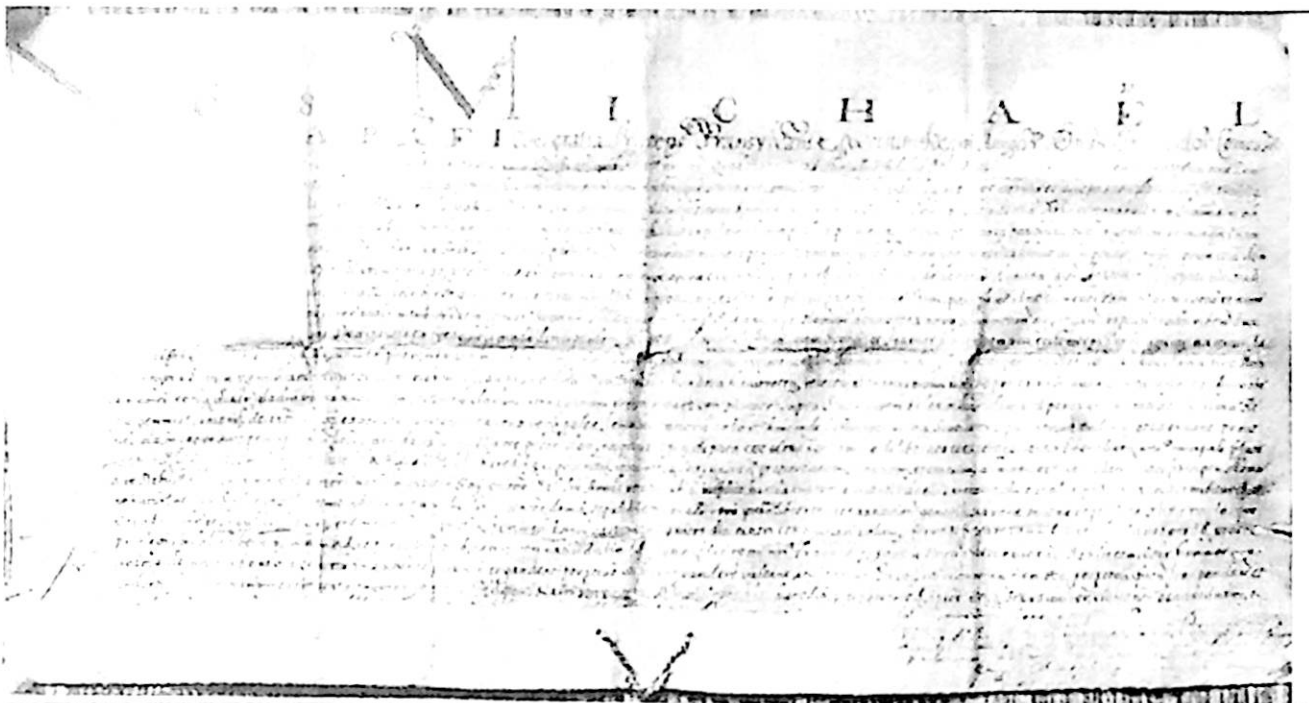
A Bartha család címere

A Bodó család címere

A paniti családok közül a Bartha és Bodó családról tudjuk, hogy nemesi címerük van, de mivel nemesi levelük nincs meg, s a címereken csak a név szerepel, keltezés nincs, nem ismeretes, hogy melyik évből származnak. Egyes információk szerint a nemesi leveleket valaki összeszedte és helyettük festette a mai címereket.

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

1996. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

1675. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

1675. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

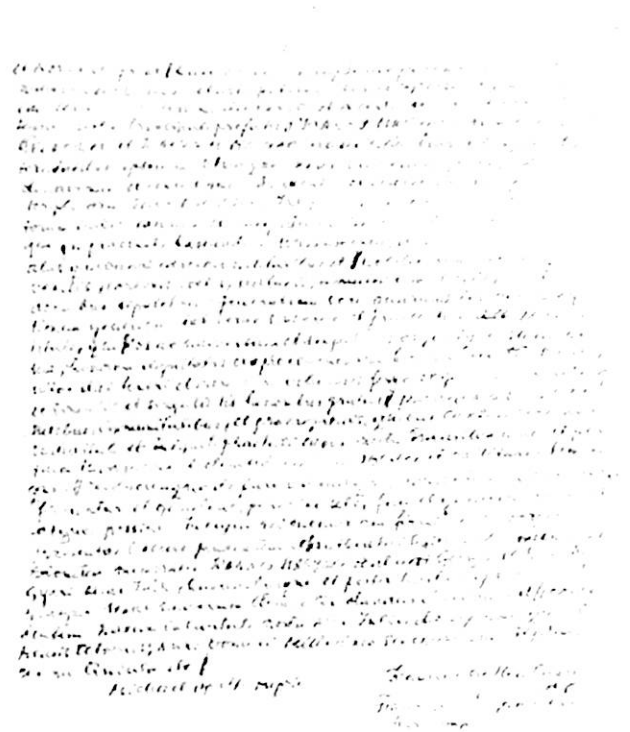
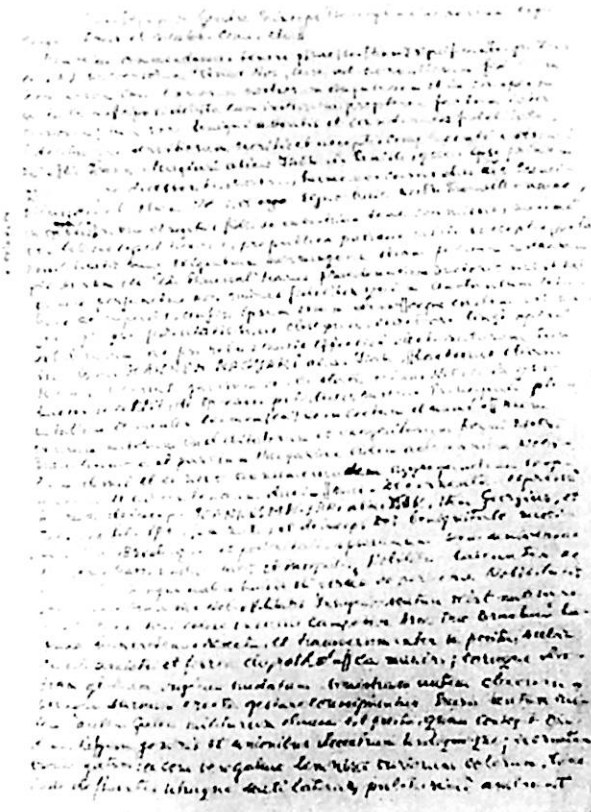
1675. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

1675. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

1675. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

1675. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi címeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyar alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

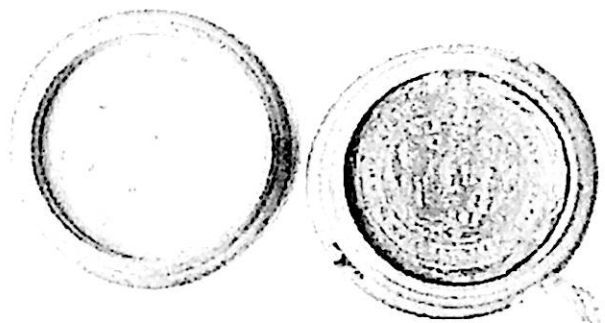
Mezőpanit – monográfia

A latin szöveg, olvashatóan átírva

§ 5. János... (1710)

Magyarországon az 1710-es években a török uralom alatt a magyar nemesség a katonai és polgári életben is jelentős szerepet játszott. A mezőpaniti nemesi családok között a János nevű család is kiemelkedett. A fentebb látható kéziratos szöveg a család történelméről és a nemesi levél hitelességéről szól. A szöveg 8 oldalas, és a rövid kivonata itt látható.

A nemesi levél hitelességét a leszár-mazottak 100 év múlva 17 tanú bi-zonyágtételével igazoltatták. A kéziratos szövegnek (8 oldal) itt látható a rövid kivonata.

Az ármális alsó, felhajtott része alatt talál-hatók a hiteles aláírások. Ez a rész le van fogva a fából esztergályozott dobozba be-húzott zsinórral, amelynek két szárát a pe-cséttel ellátott viasz fogja össze. A dobozt (szelencét) ki lehet nyitni a pecsét ellenőr-zése céljából.

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

Az 1772-ben végzett összeírás tükrözi a paniti helyzetet, amely a családok, telkek számát illeti:

Társadalmi kategória	Család-létszám	Telkek száma
Adózó nemesek	11	16.5
Lófők	20	19.5
Gyalogpuskások	9	6.5
Közrendű székelyek	2	1.5
Jobbágyok	13	12
Zsellérek	15	11
Pásztorok	3	
Kóborlók	3	
Máshol lakók	13	
Összesen	76	

A XVIII. sz. második felében a családok száma Paniton, viszonyítva egymáshoz az 1750-es és az 1777-es esztendő, a következő:

Családok (társadalmi kategória)	1750-ben	1777-ben
Adózó nemes	13	15
Közrendű székely	47	96
Jobbágy	23	29
Zsellér	13	24
Kóborló	11	9
Cigány	2	4
Összesen	109	177

Kitűnik, hogy a békésebb állapotoknak köszönhetően jelentősen növekedett a lakosok száma, mely növekedés ebben az időben Erdély-szerte jellemző volt. Ugyanakkor először jelenik meg a cigányok kategóriája, 1750-ben.

Erdély és a Székelyföld első, pontos és teljes összeírását 1780-ban készítették II. József – a kalapos király – rendeletére. Ez az összeírás már sokkal világosabb demográfiai képet adott a falvokról. E szerint Panit helyzete a következő:

Férfi lakosság összesen	427	ebből
házas	153	
magános	274	
Nők létszáma összesen	386	

Mezőpanit – monográfia

Összlakosság	813	ebből
pap	2	
nemes	35	
paraszt	95	
parasztok örökösei	90	
zsellér	50	
egyéb	41	
gyermek (1-12 év)	75	
gyermek (13-17 év)	39	

Ebben az összeírásban a nemesek kategóriája magába foglalta a lófőket is, a parasztokhoz sorolták a közrendű székelyeket, a zsellérek kategóriájában pedig a jobbágyok is szerepeltek. Ekkor a telkek-lakások száma 151, a családoké 158 és a lakosoké 813.

II. József halála után (1790) ismét feléled a harc a szabad székelyek ősi jogainak visszaszerzéséért. 1791-ben a maroszéki követeléseket a jeddi születésű Abisi Barabás Mihály nyújtotta be a diétának. Követelésük a Lipóti Diploma előírásainak betartása volt, melynek lényege az adóktól való mentesség a katonáskodás fejében. A székelyek kérése sokáig elhúzódott anélkül, hogy megoldást nyert volna. Az elégedetlenség újra fellángolt 1809 táján, amikor a napóleoni háborúk kényszerítő körülményei között a császár felújította a kötelező katonáskodást, de a jogokat nem adta meg a székelyeknek. A lázadás nem vitt eredményre, mert rövid idő alatt elfojtották. Bizonyos, hogy ebben a mozgalomban panitiak is részt vettek, lévén, hogy itt szerveződött a Marosvásárhely és környéki lázadás, de sajnos, konkrét adatokat nem ismerünk.

A szabad székelyek és nemesek problémái mellett a XIX. sz. első felében a jobbágyság helyzetének megoldása is előtérbe került.

1831-ben ismét úrbéri összeírás volt, amelyben Panit a következő adatokkal szerepel:

A telkek száma:	189	ebből:
kúriák	9	
adózó nemes családok	16	
szabad székelyek	114	
libertinusok	7	
coloni (betelepítettek)		
és zsellérek	30	
adómentesek	3	

Ha a fentieket összehasonlítjuk az 1777-i összeírással, kitűnik, hogy hét családdal kevesebb szerepel a jelen kimutatásban. Ennek az okát nem adja az összeírás, s így nem tudunk erre világos magyarázatot adni. Ugyancsak meglepő a "coloni" megnevezés, akiket egy helyre sorol a zsellérekkel. Ez

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

---

minden bizonnyal a nem sokkal azelőtt betelepült román családokra vonatkozik, akik a nemzetiségi megkülönböztetésnél megjelennek, mint románok. Az, hogy a zsellérek kategóriájába sorolták őket, bizonyítja, hogy az uradalom földjeire hozták zselléreknek.

A továbbiakban láthatjuk a családok nemzetiségi és vallási megoszlását:

magyar	147
román	20
református	147
unitus	20

Az összeírás megemlíti a faluban lévő két templomot, a reformátust és az unitust.

Paniton közmunkát 86 személy kézzel, 30 igával volt köteles végezni. Ez alól a munkák alól a bénák, fogyatékosok, kiskorúak, árvák, fiatalok, új házasok mentesítve voltak.

Az ezután következő időszaknak legégetőbb problémája Magyarországon és Erdélyben is a jobbágykérdés megoldása maradt, amely fölött a rendek nem tudtak közös nevezőre jutni. Így köszöntöttek be az 1848-as esztendő eseményei, amelyek megmozgatták egész Európát, s a haladás erői töretlenül követelték a reformokat. Az 1848 márciusában kirobbant forradalmi láz végigsöpört Európán. A március 15-i budapesti események után a forradalom és a 12 pontban foglalt követelések híre megérkezett Kolozsvárra és március 22-én Marosvásárhelyre is, ahol az ifjúság március 24-re egy memorandumban foglalta össze a szabad polgári lét feltételeinek megteremtéséért megfogalmazott követeléseit: sajtószabadságot, az országgyűlés összehívását Kolozsvárra, az uniót az anyaországgal, a közteherviselést stb.

1848 május 9-re a Kolozsvárra összehívott országgyűlés megvitatta és törvényt hozott az unióról, a katonai kötelezettségek egységesítéséről, és a IV. törvénycikkével kimondta a jobbágyság felszabadítását, s a törvény előtti egyenlőséget. A hűbéri robot és függés megszűnését 1848 június 18-ra pontosította, amikor a jobbágyok tulajdonába mennek az addig használt földterületek. A zűrzavaros idők, amelyek következtek sok félreértésre adtak okot, míg tisztázódott, hogy a törvény csak az úrbéri földeket adta a jobbágyoknak és biztosította az állam általi kárpótlását a volt tulajdonosoknak. A székely részeken, mivel a birtokok székely örökségnek számítottak, a jobbágyok és a zsellérek csak önmegváltás alapján kaphatták meg azokat. Amíg a megváltás módja és összege nem tisztázódott, megegyezés alapján – a tulajdonos és az érintett személyek között, addig a szolgáltatásokat kénytelenek voltak tovább végezni. Ezen személyek közé tartozott a paniti jobbágyok nagy része is, mert a maroszéki Stock főhadnagy felhívást adott egyes falvak elöljáróságának, hogy utasítsák a zselléreket és jobbágyokat a megegyezés megejtésére a földtulajdonosokkal. Ezek között a falvak között szerepel Panit is. A tisztázási folyamatok elhúzódtak 1853-54-ig, amikor

Mezőpanit – monográfia

császári nyílt parancsot adnak ki, amiben feltüntették a megváltás szabályait. Így is számos esetet a törvényszékeknek kellett megoldaniuk, s kötelezték a feleket a kiegyezésre.

A házatlan zsellérek is személyileg szabadokká váltak, s a földesúrral szemben kötelezettségeik nem voltak. Ezután napszámos- és harmados művelésből éltek. Az udvari zselléreket sem az 1848-as jobbágyfelszabadítás sem az 1854-es udvari nyílt parancs gazdaságilag nem szabadította fel. Helyzetüket csak az 1896-os XXV. törvénycikk rendezte. Ennek értelmében a kis telkeket amin laktak, önmegváltás útján birtokba vehették, külső földeket – ha ilyennel rendelkeztek – csak abban az esetben válthatták meg, ha azokat már 1848 előtt is használták.

A paniti Nagy György honvédkardja

A Habsburg hatalommal való nyílt szembefordulással párhuzamosan a bécsi udvar uszítására kiéleződött az ellentét a nemzetiségekkel, ami Erdélyben is fegyveres összecsapássá fajult. Így a forradalom önvédelmi szabadságharcá változott az elnyomó osztrák hatalom és az általuk támogatott nemzetiségi erőkkel szemben. Sorban megalakultak a nemzetőrség fegyveres alakulatai Maroszáken is, amelyek elsődlegesen a rend fenntartására voltak hivatottak. A szék területén 2573-an iratkoztak nemzetőrnek; feltételezhető, hogy ezek közt panitiak is voltak. Ezután, az 1848 június 8-i rendelet alapján megkezdődtek

a sorozások a rendes katonaság létrehozására, a honvéd alakulatok megszervezésére.

Hogy Panit fölött az 1848-49-es forradalom és szabadságharc nem volt át nyomtalanul, bizonyítja az a reánk maradt értesítés vagy átirat, amelyet Mező Panit Falusi bírójának küldtek 1848 szept. 12-én a "Prefectu Gardai halisnale in Legione III. a marusiana", valamint a Marosvásárhely Cs. K. Város Com-

Budavár visszavételére kiadott Kossuth Lajos érdemrend 1848-49

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

mandansa aláírásaival, melynek teljes szövege a következő:

Mező Panit Falusi Bíró!

Ezen írásom által rendelem, hogy mennél hamarébb minden férfi, akár oláh, akár magyar, 17-től 50 esztendősig, jól felfegyverkezve, teremjen Sz. Pálon a lágerbe több napi élelemmel...

A mellett pedig hozzanak 250 jó kenyeret, 250 porció zabot, 15 font sót, 2 font gyertyát és három jó vágni való marhát.

Nagy Kúti Pál Saffiniu Macarean Vasilie

12. sept. 848 Prefectu Gardei halisnale in Legione

III. a marusiana

Senkinek sem szabad kemény büntetés terhe alatt akár kire is havi rovattal vetni a nélkül, hogy arra a Felsőbbségtől nyilvános rendeletet előmutathatna. – És ha erre a fent írtak ilyen rendelkezése volna, köteles azt ide a Cs. K. Város Parantsnokságánál bemutatni és vidimaztatni.

Kiadta a Cs. K. Város Commandans

MVásárH. 12.9.848 Al-ezredes Kindua Antal

Viaszpecsét

Arról, hogy ezt a parancsot hogyan vagy milyen mértékben teljesítettek

a panitiak, nem maradt semmilyen feljegyzés, legalábbis mostanig nem került elő. Az, hogy a panitiak közül többen harcoltak a honvédalakulatokban, megőrizte az emlékezés. 1982-ben az akkor 86 éves Nagy Dénes elmondta, hogy 1848-49-ben a panitiak közül Kovács Ferenc, Marosán János és Nagy György szolgáltak a honvédseregben. Nagy György a nagyapja volt, aki a fegyverletétel után börtönőr volt a marosvásárhelyi fogháznál. Miután kiöregedett, élete végéig (1907-ig), havonta 5 korona nyugdíjat kapott. Nagyapja a fegyvereivel együtt jött haza a szabadságharcból; a honvédkardját és két vitézségi érmét Nagy Dénes e sorok írójára bízta, hogy azokat majd egy múzeumnak juttassa el. A két emlékérem közül egyik a "Kossuth Lajos érdemrend", a másik a Budavár visszavétele emlékére kiadott vitézségi

Mezőpanit Falusi Bírójának küldött levél,
1848. szeptember 12.

Mezőpanit – monográfia

emlékérem. Dénes bácsi említette, hogy a honvéd karabély is megvolt, de a 70-es árvíz alkalmával eltűnt. (Az emlékeket felajánlottuk a marosvásárhelyi történelmi múzeumnak, ahonnan azt a szóbeli elutasítást kaptuk, hogy hasonló tárgyakból elég van a múzeumban. Ezért maradt meg az iskolában egész 1987-ig, amikor a Securitate állandó fürkészései miatt a kardpengét négybe törve elrejtettük. A forradalom után összehegesztve immár megmaradt a paniti falumúzeum ereklyéjeként.)

A Bartha Márton családfájának lejegyzői megörökítették Bartha András, Bartha Ferenc, Bartha Dániel és Bartha József nevét, akiket az 1848-49-es szabadságharc hősi halottjainak említ.

A szabadságharc cári segítséggel történt leverése után, a sikertelenség dacára új korszak nyílik egész Erdély és minden egyes falu életében. A nép fiai örökősei és hordozói lesznek a 48-as eszméknek, fokozódik a nemzeti öntudat és jogos büszkeség, amelyek kihatással voltak az emberek szellemére, fokozódott az összefogás eszméje és a törekvés egy általános gazdasági és erkölcsi felemelkedésért.

A kiegyezés utáni időszakban állandóan növekedik Panit lakossága a természetes szaporulat következtében. Ezt az 1870-től az első világháború küszöbéig terjedő időszak demográfiai mutatói ékesen bizonyítják:

Évszám	Össz-lakosság	Magyar	Román	Német	Más nemz.
1870	1432	1228	180	1	23
1881	1512	1279	155	1	25
1900	1657	1534	111	-	12
1910	1724	1601	117	6	-

Az összlakosság vallásonkénti megoszlása a következő:

Év-szám	Össz-lakosság	Refor-mátus	Görög kat.	Róm. kat	Unitá-rius	Izrae-lita	Orto-dox	Más vall.
1870	1432	1199	195	20	6	-	-	9
1881	1512	1326	162	12	3	2	1	6
1900	1657	1477	148	25	-	7	-	-
1910	1724	1568	140	6	1	6	3	-

A lakosság növekedésének fő forrása a természetes szaporulat volt. Az évente született gyermekek száma jóval meghaladta az elhalálozások számát:

A község története a legrégibb időktől 1945-ig

Évszám	Születettek száma	Elhalálozások száma	Természetes szaporulat
1865	66	34	32
1866	44	36	8
1867	62	43	19
1883	71	30	41
1884	69	47	22
1885	70	51	19
1894	71	50	21
1895	57	44	13

Ilyen körülmények között a XX. sz. elején a politikai és gazdasági helyzet alakulása mindinkább egy nemzetközi konfrontáció felé sodorta a népeket. 1914 júliusában kitört az I. világháború. Megkezdődött a mozgósítás, a férfiak javarészét behívták frontszolgálatra. Panit lakossága, a többi falvakéval együtt, nemcsak a munkaerő hiányát szenvedte, hanem az adók, a rekvirálások, beszolgáltatások, egyes vezetők önkényeskedéseit és az állandó áremelkedések terheit is.

A háború nagy véráldozatot követelt a paniti néptől. A frontokon és a fogságban elhunytak közül csak református vallású 73, akiknek a nép kegyeletéből állított emléktábláról közöljük névsorát:

Adorjáni Sándor	Borbély Sámuel	Nagy Domokos
Asztalos Imre	Csiszér Márton	Nagy Nándor
Barabási András	Csiszér Mihály	Pete Dániel
Barabási Ferenc	Gaál Balázs	Pete Samu
Barabási Géza	Gaál Gergely	Pete Sándor
Barabási József	Gaál István	Pete Ödön
Barabási Samu	Gaál József	Péter Sándor
Baráth Mihály	Gaál Sándor	Sikó Albert
Bartha A. József	Gaál Tamás	Sikó János
Bartha Lajos	Izsák Pál	Sikó János
Bartha P. Márton	Jánosi József	Sikó József
Bartha P. Mihály	Kádár Ferenc	Sikó Lajos
Bartha Péter	Kádár József	Sikó László
Bencze János	Kovács Antal	Soós Lajos
Bencze József	Kovács Ákos	Szántó Sándor
Bodó S. János	Kovács Fábrián	Szép Pál
Bodó József	Kovács Lajos	Szőcs József
Bodó Lajos	Kovács Mihály	Török Sándor
Bodó Mihály	Lukács József	Újlaki János
Bodó S. Péter	Márton Sándor	Újlaki József
Borbély András	Máthé Gergely	Újlaki Márton

Mezőpanit – monográfia

Borbély János	Mezei Lajos	Zajzon Pál
Borbély Péter	Mezei Pál	Zöld Sándor
Borbély Sámuel	Nagy Albert	
Borbély Sámuel	Nagy Dávid	

A sok megpróbáltatás ellenére, amit az I. világháború, valamint az utána következő elnyomó rendszer okozott, a panitiek erős lelkiereje és élni akarása ismét győzedelmeskedett, s az eredmények minden területen megmutakoztak.

Ennek egyik nyilvánvaló példája a falu lakosságának számbeli gyarapodása. 1930-ban Panit lakóinak száma eléri az 1820 főt, 95 személlyel több, mint az 1910-es esztendőben.

Nemzetiségi megoszlás szerint:

- magyar	1690
- román	126
- német	2
- orosz	1
- szerb	1

Anyanyelv szerint:

- magyar	1701
- román	115
- német	2
- orosz	1
- szerb	1

Vallás szerint:

- református	1699
- görög katolikus	89
- ortodox	19
- római katolikus	10
- unitárius	1
- mozaik	1
- nem deklarált	1

Ez a felfelé ívelő irányzat megmaradt a II. világháború végéig, amikor a panitiek újabb véráldozattal adóztak a történelemnek, amit még fokozott az is, hogy több paniti a háború után arra kényszerült – főleg politikai okokból – hogy a végleges emigráció útját válasszák.

Az előző évek adataiból világosan kitűnik, hogy a magyar anyanyelvű lakosság száma az évszázadok folyamán gyorsan növekedett. Divat volt a szomszéd falvak magyar lakosaival való házasodás, főleg a názsnánfalviakkal és a kövesdiekkel, ahol a múlt században és századunk első felében sokkal nagyobb számban éltek, mint ma. A Panitba beszármazottak, de főleg a természetes szaporulat (a születés-elhalálozás sok évi arányszáma bizonyítja) a lakosság számának gyors növekedését eredményezte.

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

A magyar lakosság családi összetételében mutatkozó változások bizonyítják, hogy néhány generáció alatt számos család vagy kihalt, vagy beleolvadt más családokba.

Egy 1636-ból való leírás a következő családneveket említi, amelyek ma már nem léteznek: Csillag, Patakfalvi, Péntek, Demjén, Sárkány, Uzoni, Csomafái, Czegő, Sárközi, Benő, Erdő, Filep, Drági, Harmati, Szalma, Téglás, Czolosi, Kincses, Erdővégi, Csontos, Jakab, Ágoston, Barátosi, Fábián, Sáska, Aszalós, Balla, Benkő, Fizesán, Gidófalvi és Kóroczi. Később eltűnt nevek: Péter, Pribék, Veress, Zsigmond, Gáspár, Somorai.

A ma létező családnevek, előfordulásuk gyakorisága szerint a következők:

Név	Család	Személy	Név	Család	Személy
Bartha	69	275	Lovász	3	7
Nagy	72	269	Kiss	2	7
Barabási	71	244	Pálfi	2	7
Sikó	74	227	Gálfi	2	6
Bodó	50	160	Nagy-Pete	2	6
Kovács	31	120	Szombat	2	6
Borbély	33	110	Pete-Szilágyi	1	6
Gál	22	78	Margit	2	5
Jánosi	21	70	Szilágyi	2	5
Adorján	12	44	Varga	2	5
Máthé	12	44	Balog	1	5
Márton	15	42	Kádár	1	5
Pete	13	41	Szakács	1	5
Mezei	10	32	Balázs	1	4
Csiszér	7	28	Farcádi	1	4
Szabó	9	27	Farkas	1	4
Bíró	7	21	Fazakas	1	4
Deák	7	20	Keresztesi	1	4
Izsák	4	18	Mátyás	1	4
Zöld	4	17	Szélyes	1	4
Török	5	16	Szép	1	4
Hódos	4	16	Tamási	1	4
Magyari	5	15	Triff	1	4
Geréb	3	10	Cirjék	1	3
Mátyus	2	10	Katona	1	3
Újlaki	4	9	Bálint	1	2
Szántó	3	9	Tökés	1	1

Mezőpanit – monográfia

Név	Család	Személy	Név	Család	Személy
Daróczi	2	8	Máthé-Nagy		
Rétes	2	8	Soós		
Kelemen	1	8			

A magyarok lelki alkatára jellemző a bátorság, amelyről számtalanszor tettek tanúbizonyságot a harcok idején, képviselőválasztáskor, forradalmi megmozdulások alkalmával; a szorgalom, amellyel minden munkájukat végzik, hogy minél jobb életfeltételeket biztosítsanak maguk és családjuk számára; az egymás megsegítése, ha a szükség úgy kívánja; a munka szeretete, ami sokszor csodálatra méltó. Túl nagy szorgalmuk sokszor kapzsiságnak tűnik a szomszéd falvak lakóinak szemében, és bizonyos fokú irigységet vált ki bennük, és rákennek a panitiakra olyan dolgokat, amelyek nem éppen állják meg a helyüket.

Galgóczi Károly 1870-ben a panitiakról a következőket írja: "A nép értelmessége bizonyítékául mindenekelőtt azon fogadtatást kell feltüntetnünk, amelyben küldöttségünk részesült. A nép előre értesülve lévén kiszállásunkról, dacára a megérkezésünk előtt csak kevéssel elállott esőnek és a sáros időnek, az utcán összecsoportosodva várt bennünket, a falusbíró és jegyző vezetése mellett. Megértvén küldetésünk célját, nyílt bizalommal érintkezett velünk, a gazdák minden tartózkodás nélkül, sőt örömmel mutogatták gazdaságaikat, készséggel feleltek kérdéseinkre, és megjegyzéseinket értelmes észrevételekkel kísérték." ... "Ugyanily irányban kitüntetendő, miszerint a nép jó templomba járó, buzgó vallásos, iskolájára gondot fordít ... és gyermekei iskoláztatását is dicséretes szorgalommal teljesíti." 126 évvel ezelőtt igazán dicséretes képet festettek a paniti népről.

A román ajkú lakosokat az 1831-es összeírás említi először. Ezidőtájt telepíthette be őket valamelyik gróf vagy báró földjei megművelésére, mivel a szabad székelyeket jobbágmunkára nem foghatta. A templomban található írásos emlék egy 1791-ből való énekeskönyv és egy misekönyv. Mindkettő görög nyelvű. Ebből következik, hogy a románok görög-katolikus vallásúak voltak, csak 1948-tól lettek ortodoxokká. Panit és a hozzátartozó falvak román és magyar lakossága között a legrégebb időktől napjainkig a legjobb viszony alakult ki. Egymás nyelvét szívesen beszélték, és egymás kultúráját, szokásait tiszteletben tartották. A román gyermekek már gyermekkoruk óta a magyar gyermekek társaságában tökéletesen elsajátították a magyar nyelvet, s azt végig úgy beszélték, hogy egyáltalán nem különböztek a magyar ajkúaktól. Régebbi családnevek: Duka, Cosma, Ignat és Pantea, újabban benősülés következtében: Șerban, Comis, Burcuș nevek léteznek. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a román lakosság száma az évek során fokozatosan csökkent, aminek az az oka, hogy sokan a fiatalok közül más községbelihez, vagy éppen városbelihez mennek férjhez, vagy nősülnek, s így elhagyják Panitot.

A község története a legrégibb időktől 1945-ig

Az utóbbi évszázadok folyamán Panit község falvaiba cigányok is telepedtek, az összeírásokban először 1777-ben jelennek meg. Paniton már több mint száz éve cigányok nem éltek, nem telepedtek le. Kivételesen egy Kovács nevezetű és foglalkozású családnak adtak letelepedési engedélyt és községi területet házépítés céljából a mai Tököskert területén a két világháború között. Ők végezték a sarlók élezését, amire nagy szükség volt ebben az időben. A család utolsó tagja Kovács Albert, aki a gerendás házak mennyezetének lemosásával is foglalkozott. Elhunytával kiveszett az utolsó cigány is Paniton. Azt a tényt, hogy a faluban nem élnek cigányok, a következőképp magyarázzák:

Az 1800-as évek második felében Paniton is élt néhány cigány család, de nem a faluban, hanem a határ területén. Pl. két család a Csubán lakott a Török Lajos kertje végében, földbe vájt barlanglakásban. A határ többi részén is élt néhány család, akik mindig arra a területre telepedtek le, amelyik fekete ugar volt. Ezek az utóbbiak nyáron sátorban, télen földbevájt kunyhókban laktak. Nem tudni, hogy mivel foglalkoztak; úgy tartják, hogy amíg a gazdák a mezőn dolgoztak, addig ezek a cigányok az istállókat gyújtogatták azzal a céllal, hogy a bent égett állatokat elvihessék és megegyék. Ez a fogás többször sikerült is. Történt azonban, hogy a Nagy Sándor (Giza) jószágának a helyén is kigyulladt a pajta, s az odasiető emberek horgokkal el kezdték húzni le a szalmafedeleket, amikor is kihullott egy füstölgő cigányrongy csomó. Így aztán bebizonyosodott a gyakori égések oka. Ekkor a Sámsondról kihívott csendőrök a cigány férfiakat elfogták és elvitték, az asszonyokat és gyermekeket a panitiak elkergették a falu határából, s többet nem engedték meg nekik a letelepedést.

A község többi faluja közül Bergenyében és Csittszentiványon nincsenek nyilvántartásban cigány nemzetiségűek, mivel azok, akik valamikor voltak, beolvadtak a magyar vagy román nemzetiségbe. Az 1977-es összeírás adatai szerint Kövesden 27, Harczón 74 személy vallotta magát cigány nemzetiségűnek.

III.5. Szomorú esztendőik Panit történetében

Mint sok más települést, Panitot is sok csapás érte az idők folyamán. Az elég gyakori tűzkárok, jégverések, a háborúk dúlásai sokszor visszavetették a falu gazdasági és társadalmi fejlődését. Pl:

A XVIII. sz. első felében pestis pusztított Szentiványon;

1856-ban egy nagy tűzvész ütött ki, 83 ház melléképületekkel együtt leégett;

Mezőpanit – monográfia

1885-ben szintén tűzvész pusztít. A cigányok gyújtottak fel több épületet;

1905 augusztus 5-én 12 gazdának égett le minden épülete;

1910 július 1-én a jég annyira elverte a határt, hogy semmilyen növény hasznavehető állapotban nem maradt. Egy határjáró gazda az elpusztult gabona helyét figyelve, egy döglött nyulat talált, melyet a lehulló súlyos jégdarabok vertek agyon;

1910 július 31-én a Nagy utcán 42 családnak minden épülete leégett, benne majdnem minden ingóságukkal együtt;

1916 júniusának egyik szombat délutánján kigyulladt a Nagy utcán Barabási Gergely csűrje. A szárazság és szél miatt pár perc alatt 12 ház állt lángokban. A tüzet alig volt aki oltsa, a katonaság sietett a lakosok segítségére, több órai küzdelem után sikerült elfojtani a lángokat. Leégett több mint 50

Az 1970-es árvíz

A község története a legrégebb időktől 1945-ig

épület és melléképület, benn égtek állatok, a padláson gabona, takarmány. A kár meghaladta a 200.000 koronát;

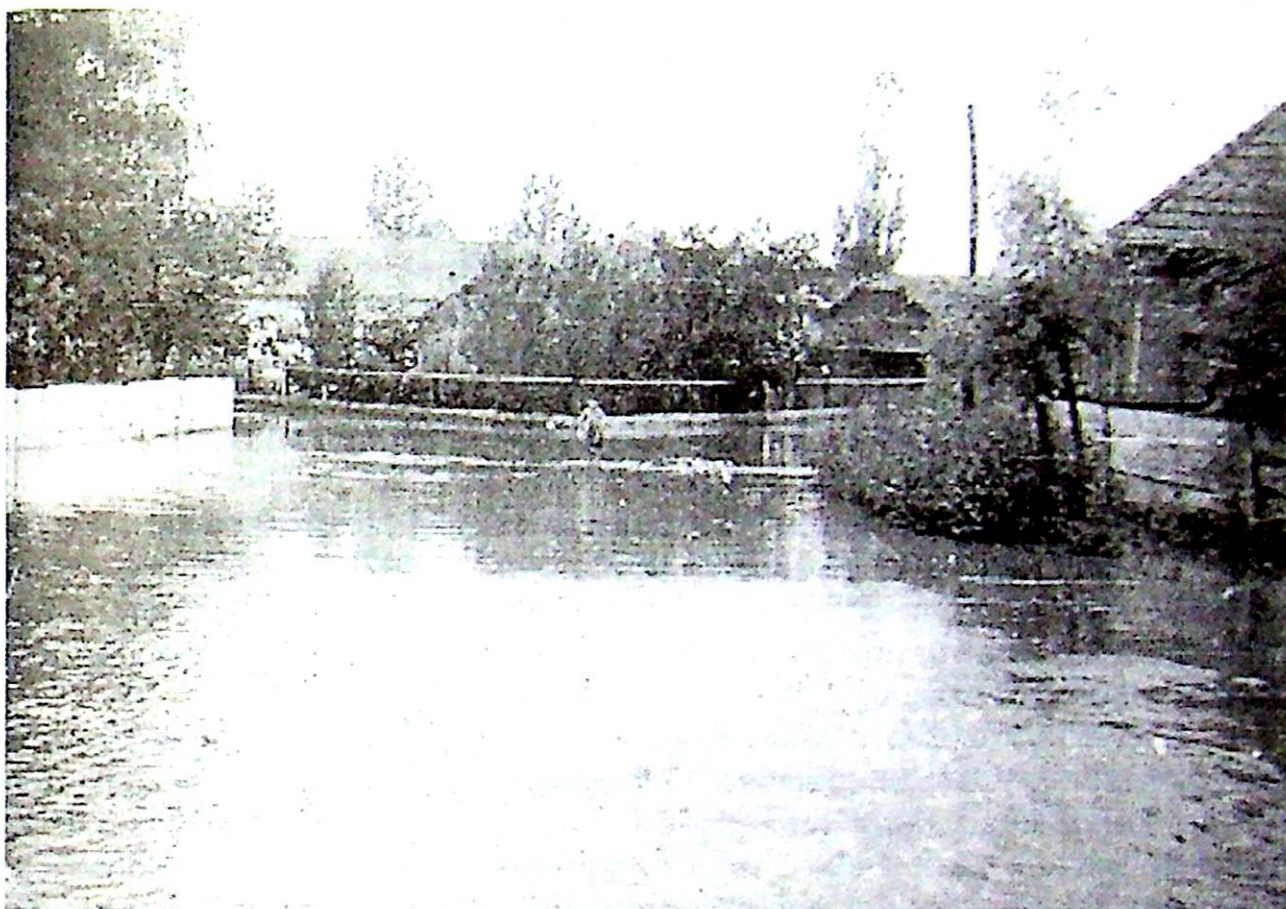
1944 őszén, mikor a front áthaladt a községen, sok kár keletkezett. Két aknalövedék találta el a templomot, aminek következtében a fedél majdnem teljesen tönkrement. Több mint 20 házat gyújtólövedék ért, másokat aknák, repesz és légnyomása sértett meg úgy, hogy a lakások fele lakhatatlanná vált, a gazdasági épületek is súlyosan megrongálódtak;

1970-ben, a nagy árvíz alkalmával sok lakóház és gazdasági épület károsodott;

1975 nyarán a kövesdi patak annyira megáradt, hogy a régi iskola épületében 20 cm víz volt a parkett fölött, több lakóház és gazdasági épület is megrongálódott;

1976-ban leégett a paniti malom. A tűz okát nem lehetett kideríteni.

A sok csapás ellenére Panit haladt előre a fejlődés útján. Ez is mutatja a panitiak szívós kitartását, pedig a sok újjáépítés ismételten igénybe vette a falu gazdasági potenciálját. Igaz, hogy így gyorsabban alakult ki a falu mai arculata, mert a sok szalmafedeles lakóházat és melléképületet gyorsabban váltotta fel a az új típusú építkezés.

Az 1970-es árvíz Paniton